

Stenålder vid Pilthyttan

**Fornlämning L1982:1523, fastigheterna Kungstorp 3:1 och Gälkhyttan 3:16,
Tuna socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk
undersökning i form av schaktningsövervakning.**

Stenålder

Patrik Gustafsson Gillbrand

Stenålder vid Pilthyttan

**Fornlämning L1982:1523, fastigheterna Kungstorp 3:1 och Gälkhyttan 3:16,
Tuna socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk
undersökning i form av schaktningsövervakning.**

Stenålder

Patrik Gustafsson Gillbrand

Sammanfattning

Under april månad år 2021 utförde Sörmlands Arkeologi AB en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning invid stenåldersboplatsen L1982:1523, strax nordöst om Pilthyttans gård i Nyköpings kommun. Insatserna utfördes eftersom Vattenfall Eldistribution AB behövde förstärka elnätet och en elkabel skulle grävas ner inom och intill boplatsen.

Vid övervakningen framkom tre kvartsavslag vid boplatsens sydvästra utkant. I övriga delar av schaktet fanns inga förhistoriska lämningar. I samband med undersökningen har fornlämningens utbredning förändrats och om boplatsen var strandbunden kan den vara cirka 8000 år gammal.

Rapporten laddas ned via
www.sormlandsarkeologi.se

eller beställs från

Sörmlands Arkeologi AB
Tideliussgatan 37
118 69 Stockholm

mail@sormlandsarkeologi.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg
Kart- och ritmaterial: Patrik Gustafsson Gillbrand
Omslagsfoto: Runstenen U692 på Oknö i Mälaren.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

© Sörmlands Arkeologi AB
Nyköping 2022

Innehåll

Sammanfattning 2

Inledning 4

Syfte & målsättning 4

Genomförande 4

Resultat 4

Referenser 5

Administrativa uppgifter 6

Bilagor 7

Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med undersökningsområdets belägenhet markerat

Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med undersökningsområdets belägenhet markerat

Bilaga 3. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar och undersökningsområdet utmarkerade

Bilaga 4. Situationskarta

Bilaga 5. Strandförskjutningskarta

Bilaga 6. Fyndlista

Bilaga 7. Fotodokumentation

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (1st dnr 431-396-2021) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom och i anslutning till fornlämning L1982:1523, fastigheterna Kungstorp 3:1 och Gälkhyttan 3:16, Tuna socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län (bilaga 1-3).

Undersökningen genomfördes under perioden 2021-04-19 - 2021-04-20. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Patrik Gustafsson Gillbrand, verksam som arkeolog vid Sörmlands Arkeologi AB.

Den arkeologiska insatsen genomfördes med anledning av att Vattenfall Eldistribution AB planerar att förstärka ledningsnätet genom att markförlägga en ny högspänningskabel inom ovan nämnda område. En längre del av ledningssträckningen berör stenåldersboplatser L1982:1523 och dess fornlämningsområde (bilaga 3).

Länsstyrelsen i Södermanlands län fattade därför, med stöd av 2 kap, 12 och 13§ KML i kulturmiljölagen (1988:950), beslut om arkeologiska åtgärder längs en cirka 500 meter lång sträcka. Ansvarig för kostnaden var Vattenfall Eldistribution AB.

Syfte & målsättning

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att löpande undersöka och dokumentera lämningar samt tillvara fynd. Om behov förelåg skulle även fornlämningens geometri justeras.

Genomförande

Innan fältarbetet påbörjades genomfördes en begränsad kart- och arkivstudie som i huvudsak inriktade sig på fornlämningsmiljö (KMR), topografiska kartor (Lantmäteriet) och strandförskjutningskartor (SGU). Därefter besiktigades undersökningsområdet översiktligt.

Det övervakade schaktet uppgick till en sammanlagd längd om cirka 495 meter, med en bredd om 0,4 - 0,6 meter och ett djup om cirka 0,6 meter. Schaktet grävdes skiktvis med hjälp av grävmaskin utrustad med planskopa. Öppnade ytor rensades kontinuerligt för hand av arkeolog. Därefter dokumenterades schaktet och lämningar genom fotografering, beskrivning i text samt inmätning med RTK-GPS. Påträffade fynd samlades in vid den arkeologiska undersökningen.

Resultat

Undersökningsområdet var beläget drygt 10 kilometer sydväst om Nyköping på nivåer mellan 40 och 45 meter över havet i den östra delen av Kolmården. Området karaktäriseras av berg, skogbeklädda moränslutningar och uppodlade dalgångar (bilaga 2 & 3). Därtill finns inslag av våtmarker, mindre sjöar och vattendrag. Den aktuella schaktsträckan förlades i huvudsak i skogsmark i nära anslutning till en väg (bilaga 4).

Fornlämningsbilden för Kolmården karaktäriseras generellt av stenåldersboplatser, hyttlämningar, lägenhetsbygghälsor och skogsindustriella lämningar (bilaga 3, KMR). Området ligger utanför de mer exploateringsintensiva delarna av länet, men drygt 6 kilometer åt sydväst respektive 9 kilometer åt väster har ett mindre antal mesolitiska boplatser varit föremål för olika delundersökningar (Bengtsson 2001, Gustafsson 2011, Gustafsson Gillbrand 2019, Gustafsson Gillbrand 2020).

Den aktuella boplatser L1982:1523 identifierades vid en arkeologisk utredning som utfördes år 2004 (Norberg & Nordin 2005). Vid arbetstillfället påträffades bland annat rikligt med slagen kvarts i olika markskador på en sandig plåtå. Boplatserns utbredning bedömdes emellertid som osäker, men uppskattades till att vara cirka 270x260 meter stor. Inom fornlämningsområdet finns även en kolningsanläggning (L1982:1457).

Schaktsträckan kom att beröra skilda typer av topografiska miljöer och markslag, som här har delats in i tre delområden: A-B, B-C och C-D (bilaga 4 & 7). Öster om fornlämningen, mellan punkt A och B, var marken plan/flack

till sin karaktär. I sydöst anslöt ytan till en åker. Undergrunden utgjordes av ljusgrå silt med ett mindre inslag av sten. Mellan punkt B och C bestod området av en sydvästvänd sluttning mot väg och en mindre våtmark. I schaktet bestod undergrunden av sandig morän med inslag av enstaka skörbrända stenar. Cirka 0,10 meter under markytan påträffades även fynd i form av tre kvartsavslag (bilaga 6 & 7). Strax intill den fyndförande ytan finns även en äldre husbehovstäkt som troligen påverkat fornlämningen negativt. Västerut, mellan punkt C och D, vidtog ett plant och lågt liggande område där undergrunden utgjordes av grå lera.

Topografin och de fåtaliga fynden antyder att schaktet berörde den sydvästra utkanten av boplaten vid cirka 45 meter över havet. Om lokalen var strandbunden och havet stod cirka 44 meter över dagens havsyta betyder det, enligt SGU's strandförskjutningsmodell, att lokalen skulle vara cirka 8000 år gammal, det vill säga 6000 f.Kr. (bilaga 5).

I samband med den arkeologiska undersökningen gjordes även en okulär besiktning och kartering av fornlämningen. Delar av fornlämningens utbredning visade sig inbegripa berg i dagen, blockiga/steniga partier samt lågt liggande plana ytor, som inte bedöms vara lämpliga för en boplat från den äldre stenåldern (bilaga 4). Till sammans med schaktningsövervakningens resultat samt den utförda besiktningen har boplaten därför erhållit en förändrad geometri och bedöms vara cirka 120x60 meter stor (bilaga 4).

Referenser

Bengtsson, Lisbeth. 2001. *Myskdalen och Stenstugan. Två stenåldersboplatser i Kolmården*. Väg 511. Södermanland, Tunabergs socken, Abbortorp 1:1 mfl, RAÄ 396 och 427. Arkeologiska förundersökningar och undersökning. RAÄ, UV Mitt. Rapport 2001:18. Stockholm.

Digitala Fastighetskartan. Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län, Gävle. 2005.

KMR. *Kulturmiljöregistret/Fornsök*, Riksantikvarieämbetet. Datauttag Södermanlands län (2019-06-26), Södermanlands län (www.fmis.raa.se).

Gustafsson, Patrik. 2011. *Lövgölen*. Tidigmesolitikum & tidigneolitikum. Lunda 239, Jönåkers häradssallmanning S:2, Lunda socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Forskningsundersökning. *Sörmlands museum. Arkeologiska meddelanden 2011:01*. Nyköping.

Gustafsson Gillbrand, Patrik. 2019. *Karlsro*. Fornlämning L1982:8561/Lunda 297, Jönåkers Häradssallmanning S:2, Lunda socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning. *Sörmlands Arkeologi AB, Rapport 2019:23*. Nyköping.

Gustafsson Gillbrand, Patrik. 2020. *Kvarts vid dalens ände*. L1982:1452 & L1982:8563, Jönåkers Häradssallmanning S:2 & Lindalen 1:1, Lunda socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning. *Sörmlands Arkeologi AB, Rapport 2020:12*. Nyköping.

Norberg, Lars. & Nordin, Mikael. 2005. *Naturgas Mellansverige. Etapp IV, Oxelösund - Hällfallstorp. Bergshammar; Kila, Lunda, Nikolai, Oxelösund & Tuna socknar, Oxelösunds och Nyköpings kommuner, Södermanlands län. Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2005:19*. Nyköping.

Terrängkartan, Geografiska Sverigedata (GSD). Kartförlaget, Gävle. 2013. Källa: Lantmäteriet.

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 2109
Länsstyrelsens dnr: 431-396-2021
Tid för undersökningen: 2021-04-19 - 2021-04-20
Personal: Patrik Gustafsson Gillbrand
Belägenhet: N (X) 6507915,63 E (Y) 60747,60
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
Höjdsystem: RH 2000
Undersökt yta: Intensivt: 379 m²

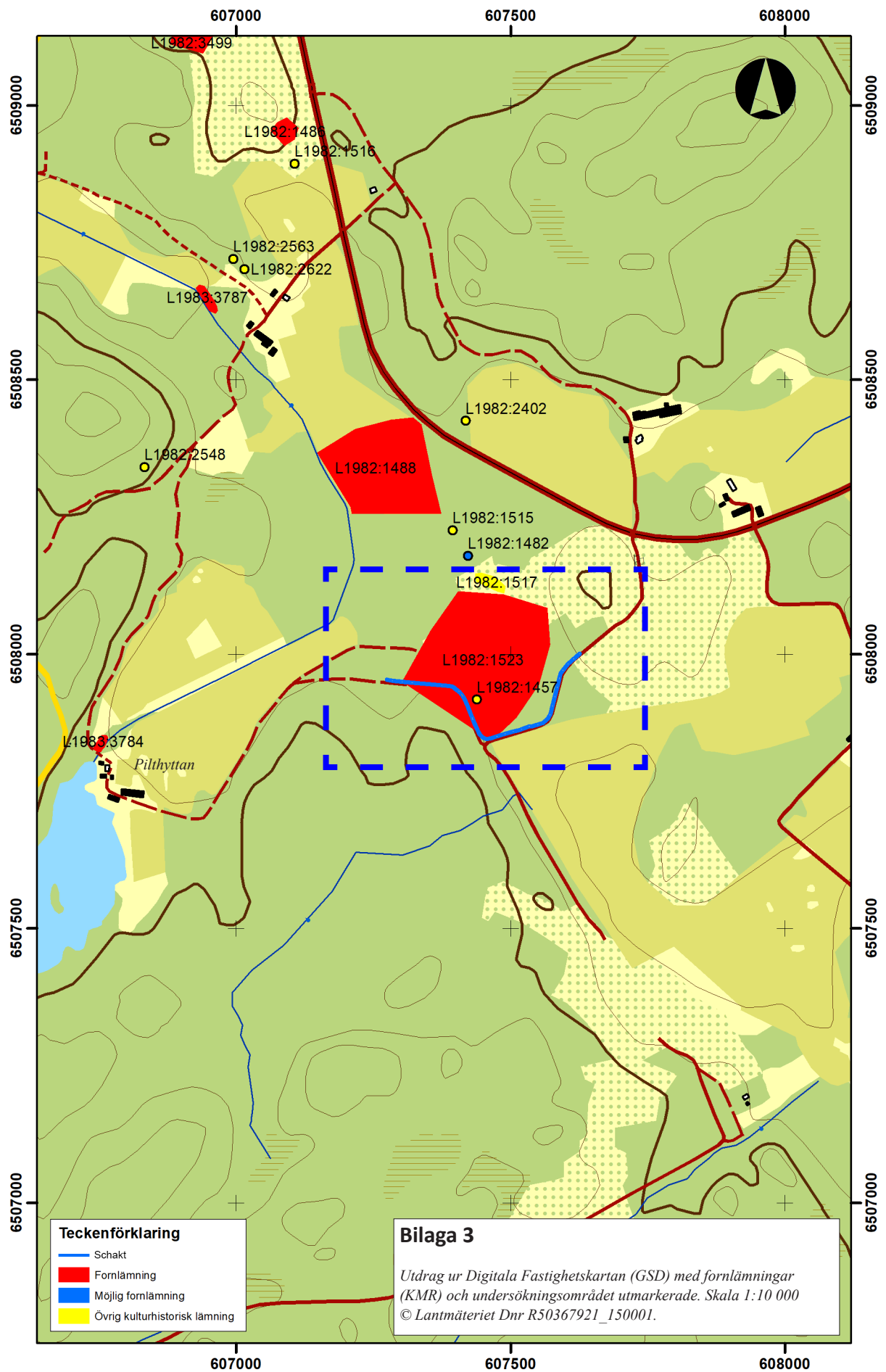
Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material.

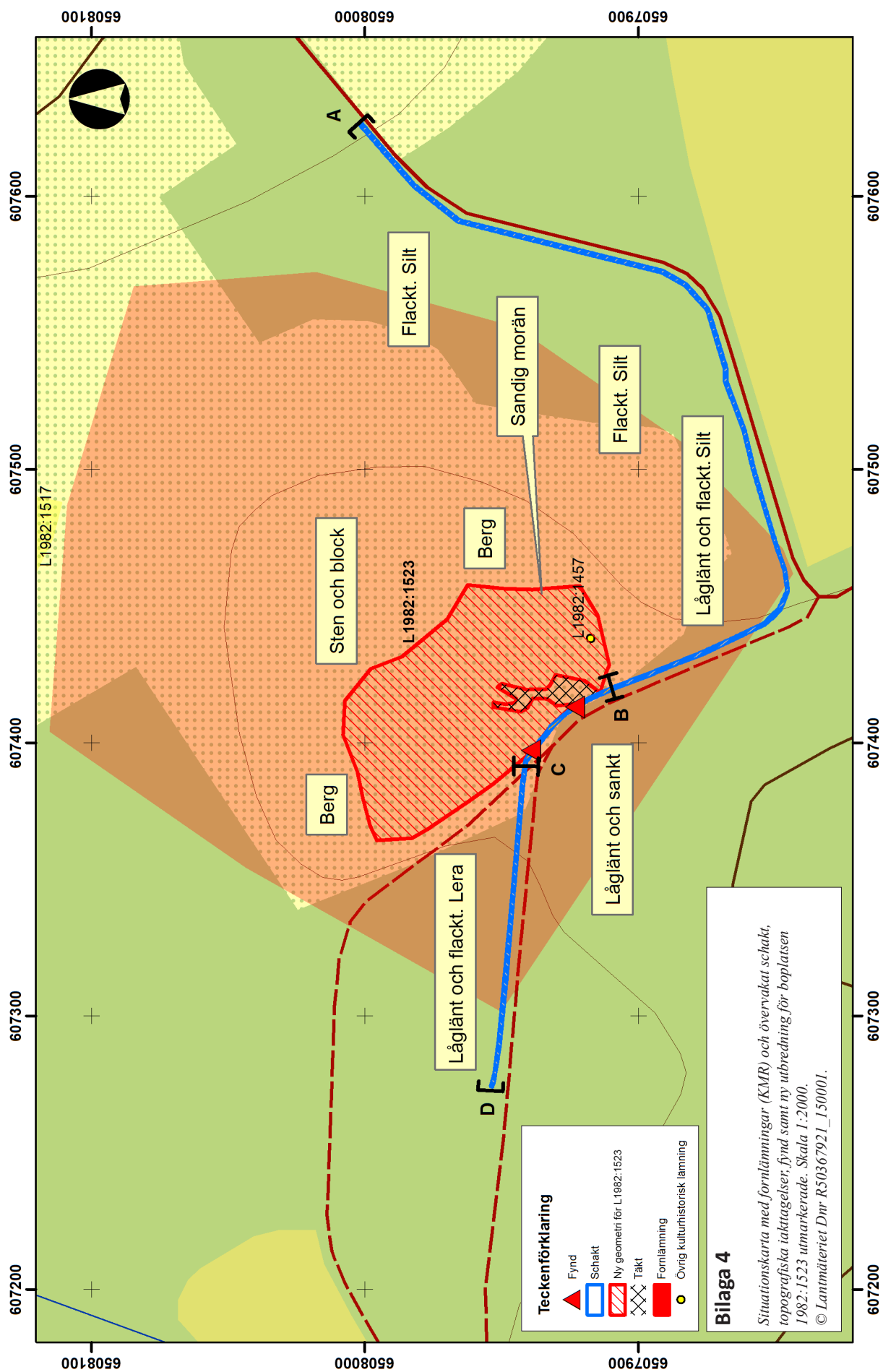
Fynd med nr 1- 3 förvaras vid Sörmlands Arkeologi AB i avvaktan på fyndfördelning.

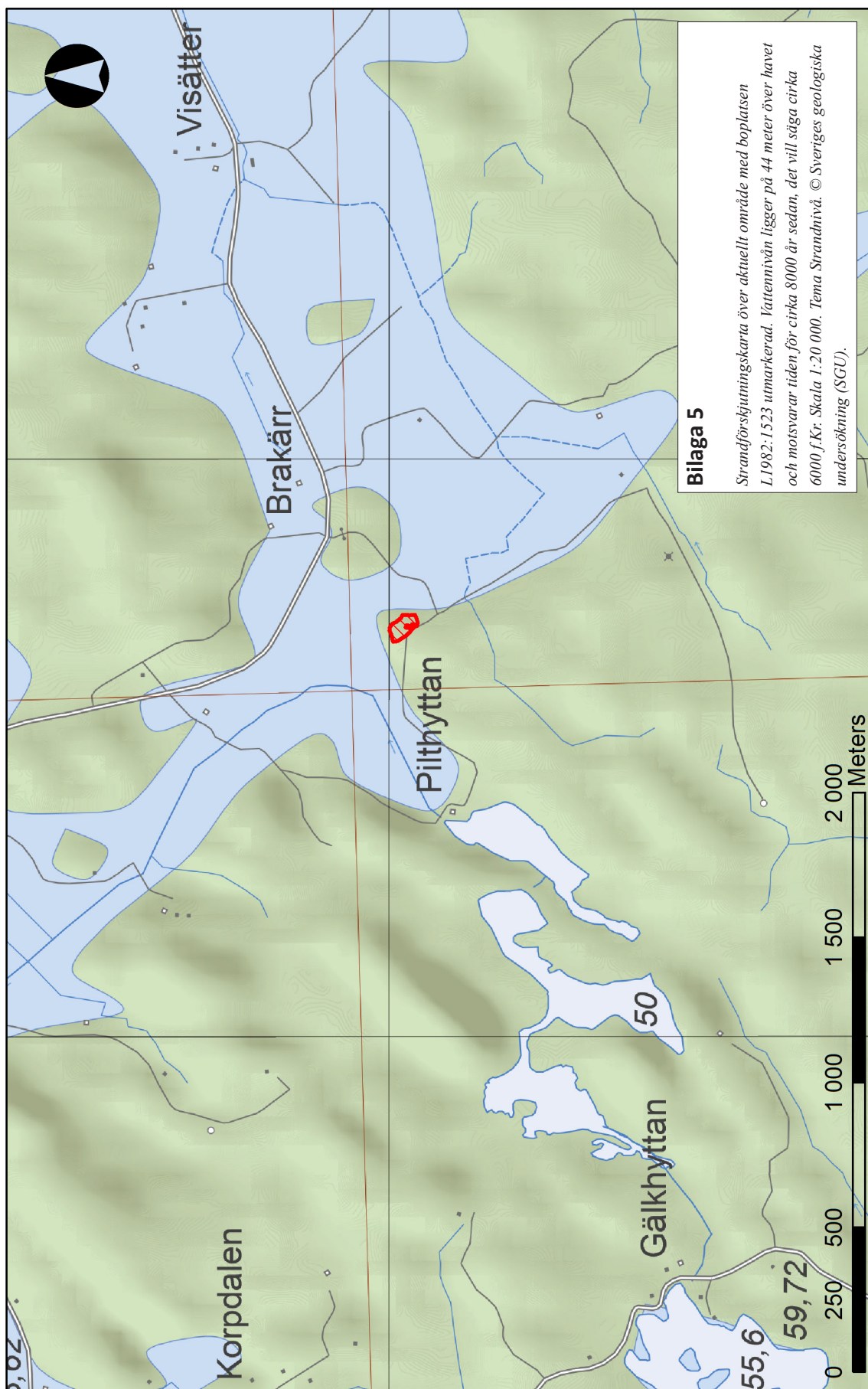
Rapporten laddas ned via www.sormlandsarkeologi.se eller beställs från Sörmlands Arkeologi AB, Tideliussgatan 37, 118 69 Stockholm, mail@sormlandsarkeologi.se. Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv> © Sörmlands Arkeologi AB. Nyköping 2020.

6. Fyndregister

Fnr	Kontext	Kontexttyp	Sakord	Typ/art	Del	Material	Antal	Antal frag	Vikt (g)	Beskrivning	Datering	Gallrad	Konserverad	X	Y	Z
1	Schakt	Schaktfynd	Avslagsfragment			Kvarts	1	1	60,68	Bipolär teknik	Stenålder	Nej	Nej	6507923,17	607413,15	45,59
2	Schakt	Schaktfynd	Avslag			Kvarts	1	1	37,44	Bipolär teknik. Kvarts och bergart	Stenålder	Nej	Nej	6507939,17	607397,22	46,48
3	Schakt	Schaktfynd	Avslagsfragment			Kvarts	1	1	4,7	Plattformsteknik	Stenålder	Nej	Nej	6507939,17	607397,22	46,48

Bilaga 7. Fotodokumentation

Översikt mot Boplatsen L1982:1523. Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB.

Översikt av schaktet öster om boplatsen mellan punkt A och B. I bakgrunden skymtar den intilliggande åkermarken. Bilden är tagen från nordöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB.

Översikt av schaktet söder om boplatsen mellan punkt B och C. I bilden kan man tydligt se skillnaden mellan den gråa silten i förgrunden och den rödgula sanden i bildens bakre del. Bilden är tagen från öster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB.

Översikt av schaktet väster om boplatsen mellan punkt C och D. Bilden är tagen från nordöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB..

Detalj av schaktet söder om boplatsen med blottad sand. Centralt i bilden påträffades tre kvartsavslag. Bilden är tagen från väster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB.

Tre insamlade kvartsavslag. F1 till vänster, F2 i mitten och F3 till höger. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB.